

Көптілеуова Д.Т.
**XX ғасырдың
30-40 жылдарындағы
Египеттегі тарихи роман**

XX ғасырдың 30 жылдарының екінші жартысында египет тарихи романдарында жаңа патриоттық бағыттың пайда болғандығы байқалады. Оның басында Әли әл-Джарим, Фарид Абу Хаид, Мухаммед Саид әл-Ариан, Али Ахмед Баксир, Абд әл-Хамид әл-Гуда ас-Саххар, Адил Камил сынды романистер болды. Ағартушылық тарихи романдар негізін салған тарихи ілім мәдениетіне тәрбиелеу дәстүрін жалғастыра отырып романистердің шығармалары өткен дәуірдегі батырлық образдар жемісі болып табылатын ұлттық тәуелсіздікке шақыру міндетін алады.

Түйін сөздер: ағартушылық тарихи роман, патриоттық мотив, Андалусия, әйел эмансипациясы, «фитна», «мулук тауаиф».

Коптилеуова D.T.
**Historical novel in Egypt in the
first third of the XX century**

In the second half of the 20-30-ies of XX century in the Egyptian historical novel is planned formation of a new, patriotic. Getting him to put such novelists as Ali al-Jary, Farid Abu Hadid, Mohammed Saeed al-Arya, Baksir Ali Ahmed, Abd al-Hamid al-al-Sahhar Hood, Adil Kamil. Continuing educational mortgaged historical novel tradition of cultivating the culture of the historical knowledge of the works of novelists carry and call for national independence, embodied in the image of the heroic past.

Key words: Educational historical novel, the patriotic motive, Andalusia, the emancipation of women, «fitna», «muluk tauaif».

Коптилеуова Д.Т.
**Исторический роман
в Египте в первой трети
XX века**

Во второй половине 30-х годов XX века в египетском историческом романе намечается зарождение нового, патриотического направления. Начало ему положили такие романисты, как Али аль-Джарим, Фарид Абу Хаид, Мухаммед Саид аль-Ариан, Али Ахмед Баксир, Абд аль-Хамид аль-Гуда ас-Саххар, Адил Камил. Продолжая заложенную просветительским историческим романом традицию воспитания культуры исторического знания, произведения этих романистов несут в себе и призыв к национальной независимости, воплощенный в образах героического прошлого.

Ключевые слова: просветительский исторический роман, патриотический мотив, Андалусия, женская эмансипация, «фитна», «мулук тауаиф».

XX ҒАСЫРДЫҢ 30-40 ЖЫЛДАРЫН- ДАҒЫ ЕГИПЕТТЕГІ ТАРИХИ РОМАН

Тарихи роман жанрының дамуында айрықша рөл ойнаған, тарихи шығармалары араб оқырмандарының арасында зор танымалдылыққа ие болған көрнекті египеттік филолог, ақын, роман жазушы – Бадр ад-Дин Али әл-Джарим (1881-1949). Педагогикалық саладағы жоғарғы білімін Англияда алды. Египетке келгеннен кейін ол шешендік өнер мен грамматика бойынша оқулықтар мен оқытушыларға арналған оқу құралдарын құрастыруда көп күші мен энергиясын жұмсай отырып, білім беру жүйесінде қызмет істеді.

Али әл-Джаримнің тарихи романдары саяси сұрақтар мен мәселелердің ауқымды жақтарын қозғады.

Мақалада талданатын Али әл-Джаримнің «Андалусиядан жеткен дауыс» романы орта ғасырдағы тарихи тұлға – көрнекті араб Испаниясының ақыны, умайиалық халифа Андалуси әл-Мустафқидің қызы – әл-Валладаға (1087 ж. қ.б.) арнаған араб поэзиясындағы өлеңдерімен атағы шыққан Ибн Зайдунге (1003-1071 ж.) арналған. Өткен ғасырдың 30-жылдардың соңында құрастырылған бұл роман көп рет баспа бетінен жарыққа шыққан және қазір де араб оқырмандарының арасында танымалдылыққа ие.

Жазушы романға арабтардың Испанияны жаулап алуы, испан халқының тәуелсіздік үшін күресі туралы тарихты қамтитын ауқымды тарихи материалдарды кірістірген. Автор іс-әрекетті сол кезеңдегі саяси және әлеуметтік-экономикалық жағдайды кейіпкерлердің жеке өмірімен байланыстыра отырып, шынайы тарихи оқиға фондында өрбітеді.

Халифаттың орталық билігінің әлсіреуімен қоса, оның әртүрлі аймақтарындағы көптеген саяси орталықтарының білімінде мәдениеттің жылдам дамуы байқалды, демек, ол әдебиет пен ғылымның басқа салаларына да қатысты. Билікті жекелей жүргізу білімді элитаның шығармашылық қызметі үшін жаңа мүмкіншіліктерді ашты. Бұған Мәуереннаһрдағы, Хорасандағы, Андалусиядағы және құлдыраушы халифаттың басқа да аймақтарындағы мәдениеттің гүлденуі үлгі бола алады. «Дәл осы кезде – деп атап өтеді атақты зерттеуші М.И. Филштинский – ислам әлемінің әртүрлі облыстарында ғалымдардың математика, астрономия, тарих, география, діни ілім және мұсылмандық құқық, медицина, фармакология және басқа да

ғылым салаларындағы көптеген еңбектері араб тілінде өмірге келді» [1, 5-6 бб.]. Дәл осы кезеңде әл-Мутанабби (915-965 ж.), Абу Фирас (932-968 ж.), ас-Санаубари (945 ж. қ.б.), аш-Шариф ар-Ради (1016 ж. қ.б.), әл-Маари (973-1057 ж.) т.б. сынды тамаша ақындардың даңқтары арта түсті.

Али әл-Джаримнің «Андалусиядан жеткен дауыс» романында суреттелген оқиға 1009 ж. Испаниядағы Араб халифаты Андалусиядағы біріккен Умайиа халифатының құлдырауы мен оның территориясына билеушілері «ملوك الطوائف» деп аталатын ұсақ иеліктердің құрылуына алып келген тайпа аралық қақтығыстар мен қарама-қарсылықты тудырған кездегі арабтар тарихының драмалық кезеңіне қатысты болды.

Бұл «فتنة» «бүлікшілік» кезеңі еді. Кордова қаласында билігі Джахуаридтер тегіне тиесілі болған өзіндік ерекшелікке ие «мемлекет» құрылды, ал Андалусияның оңтүстік-батысындағы ірі сауда және мәдени орталық – Севильядағы билікті Аббасидтер алды. «Кордова халифатының құлауынан кейін келген «фитна» мен «мулук ат-тауаиф» кезеңі саясат пен экономика саласында тығырық пен агрессияға алып келді. Бірақ XI ғ. ғылым мен әдебиет саласында өрлеу мен дамудың жаңа кезеңі басталды» [2, 18 б.]. Дәл осы кезеңде Андалусия тарихы туралы және соңында араб Испаниясының тарихын зерттеу ісінде негізгі дереккөздер болып табылатын мемлекет қайраткерлері, ғалымдар, ақындар, прозаиктер, әдебиетшілердің өмірі туралы кітаптар құрастыруға қызығушылық арта түсті. Али әл-Джарим өзінің «Андалусиядан жеткен дауыс» романын құрастыруда ортағасырлық танымал ғалым-тарихшылар араб Испаниясының алғашқы тарихшыларының бірі Ибн Хайян (987-1076 ж.), өз елінің тарихы бойынша іргелі зерттеулердің авторы, танымал андалус әдебиетшісі Ибн Бассам (1047 ж. қ.б.), шығармаларында ортағасырлық араб-мұсылман қоғамы т.б. өмірлері көрініс тапқан араб прозаигі Абу Али әл-Мухассин ат-Танухи (940-994 ж.) еңбектеріне сүйенді.

Али әл-Джаримнің «Андалусиядан жеткен дауыс» романдарының тарихи материалдары танымал араб тарихшылары мен әдебиетшілері Ибн Хайян, ибн Бассам, Абу Али ал-Мухассин ат-Танухи т.б. деректерінің мәліметтерімен сәйкес келетіндігіне қарап, автор әдісінің тарихи «шындығын» байқауға болады. Егер тарихи роман зерттеушілерінің басты міндеттерінің бірі автордың өзінің тарихқа қатынасын анықтау дегенге келетін болсақ, онда

автор өзінің шығармаларында тарихи шындыққа қаншалықты оң көзқараспен қарайтындығын байқауға болады.

Али әл-Джаримнің жоғарыда аталған романдарын толыққанды зерттеу үшін бізге жоқ дегенде сюжеттік арқауының қысқаша мазмұнын беру керек.

Али әл-Джаримнің «Андалусиядан жеткен дауыс» романының сюжетті схемасы үлкен танымалдылыққа ие болған әйгілі кордовалық ақын Ибн Зайдун мен хас сұлу Валлада екеуінің арасындағы махаббат тарихына құрылған. Дәулетті әйел, өнер қамқоршысы Нәйлә ад-Димашқийа Зайдунға ықпал етіп, оның Валладамен жақындасуына әсер етеді. Ал Зайдун Валлада үшін өзінің сүйіктісі испан текті Айша бинт Ғалибпен қарым-қатынасын үзеді. Ибн Зайдунның ұшқыр ойы мен ақындық таланты Кордова халифатының билеушісі Ибн Джахуар сарайында мойындалып, ақынды уәзір және елші қызметіне тағайындайды.

Бұл тағайындау оның бақталасы Ибн Абдус деген уәзірдің қызғанышын оятады. Ибн Зайдунның өзіне жасаған сатқындығынан кек алу үшін Айша бинт Ғалиб Ибн Абдуспен бірігеді. Екеуінің арандатуы соңында Ибн Зайдунның түрмеге отыруымен аяқталады.

Автор өкілі Айша болып келетін испан текті Ғалибтерге жан-жақты сипаттама береді. Бір кездері испандық қала Шинт Йакуб арабтармен жаулап алынған кезде туған жерлерінен қашқан басқа да испан отбасыларының арасында Айша бинт Ғалибтің де отбасы болады: шеше жағынан атасы – Гарсиа, әжесі – Мария және олардың қызы – Айшаның анасы – жас Флоренда болады. Ұзақ уақыт тұрақты жер іздеуден кейін Флоренданың анасы Мария қаза табады. Арабтардан құтылудан үмітін үзген Гарсиа Кордовада қызымен тұрақтап қалады. Ары қарай Флоренда атақты араб бишісі атанып, Кордованың ең бай әрі ықпалды үйлеріне кіруіне мүмкіндік алады. Флоренданың сұлулығы кордова уәзірінің ұлы Ғалиб бин Мухаммед Абу Хафсаны жаулап алады. Соңында екеуі үйленіп, олардан қызы Айша туады. Әкесі өлгеннен кейін Айша анасының ықпалында тәрбиеленеді. Жүрегінде ол, өзінің анасы Флоренда сияқты арабтардың испан жерлерін жаулап алғандығын кешіре алмайтындығынан жек көріп өседі. Ибн Зайдунның өзіне жасаған сатқындығы оның шыдамын тауысып, арабтарға қарсы испан королдігіне құпия қызметке тұрады.

Романдағы оқиға төмендегідей өрбиді: Нәйлә ад-Димашқийа Айша бинт Ғалибтің қызметін

әшкерелеп, кейіннен оны Испанияның солтүстігіне айдауға жібереді. Бірақ ол Кордованы арабтардан қайтарып алуды армандап отырған испан королінің тапсырмасымен Кордоваға құпия түрде қайтып келеді. Осы уақытта Нәйлә мен Валлада Ибн Джахуардың мейіріміне қол жеткізе алмай, өздері жасырын түрде Ибн Зайдунды босатып жібереді. Ибн Зайдун Нәйлә ад-Дишмақийаның туысқан әпкесі – Хамданның үйінде жасырынады.

Ибн Зайдунға деген көңілі әлі суымаған Айша бинт Ғалиб оның жасырынып жатқан жерін тауып алып, оған басқа елге қашып кетуіне көмек бермекші болады. Бірақ Ибн Зайдун оның көмегінен бас тартады. Сонда Айша оны күзетшіге ұстап береді де, өзі әшкереленіп, тұтқындалады. Ибн Джахуардың мезгілсіз қайтыс болуынан сарайдағы жаңа билеуші Абу Валид ибн Джахуардың сарайында жоғары қызметке тағайындады. Бұл Ибн Зайдунның бұрынғы дұшпаны Ибн Абдус пен Ибн Зайдунның Кордовадағы жоқтығын пайдаланып оған тағы да жала жапқан Ибн ал-Муккаридің ашу-ызасын тудырады. Осының барлығы Ибн Зайдунның Кордованы тастап Севильяға кетуіне алып келеді. Севильяда ол әл-Мутамидтің сарайында уәзір қызметіне тағайындалады.

Автор өзінің кейіпкерінің соңғы өмірін қысқаша сипаттайды. Ибн Зайдун әл-Мутамидің біріккен орталықтандырылған араб мемлекетін құруға шамасы келмейтіндігін көріп, қатты көңілі қалады. Ол 68 жасында ұзақ уақыт ауырып қайтыс болады.

Автор шынайы тарихи оқиғалар және кейіпкер өмірінің фактілеріне сүйенеді. «Андалусиядан жеткен дауыс» романында автор Ибн Зайдунның Кордовадан Севильяға (1049 ж.) кеткен уақытын және «фитна» («бүлікшілік») кезеңінің уақытын (1009 ж.) дәл көрсетеді.

Романдағы бас кейіпкердің өмірбаяны қолжазба мен ақын туралы арнайы ғылыми зерттеу материалдарымен сәйкес келгенімен, оның айналасындағы оқиғалардың біршама өзгеше, сондай-ақ, кейбір детальдарында айырмашылықтар байқалады. Мысалы, романда автор Ибн Зайдунның Кордовадағы «ауру халі» мен арабтардың бірікпеуінен «қатты көңілі қалуына» [3, 494 б.] байланысты бастан өткерген азапты өмірінің соңғы күндерін сипаттаса, басқа зерттеушілер, мысалы, И.Ю. Крачковский және Ханна әл-Фахури ақынды Севилья қаласында қайтыс болды деп көрсетеді. Мәліметтермен сәйкес келмейтін негізгі тұсы – Ибн Зайдун мен Валладаның арасындағы қарым-қатынас-

тары. Роман авторы олардың аса жоғары романтикалық махаббаты туралы жазады. Бірақ кейбір дереккөздерде, керісінше, Валлада Ибн Зайдунға деген көңілінің суықтығы айтылады. И.Ю. Крачковский: «Умайиа халифасы әл-Мустакфидің қызы Валладаға (1087 ж. қ. б.) деген махаббатының Ибн Зайдунға әкелген көп қайғысы туралы естеліктер... андалусиялық ақын қыздың оны емес, керісінше Кордова шенеунігі Ибн Абдусты таңдағандығы туралы және оның (Ибн Абдустың) «Валладамен қартайғанға дейін бірге болғаны» [4, 71 б.] келтіріледі. Романда болса дәл осы ибн Абдус – Валладаның махаббатына қол жеткізе алмаған жолы болмаған қарсыласы ретінде беріледі.

Романның әрбір тарауы кейіпкер образын, оның біршама күрделі де қарама-қайшылықты мінез-құлқын, драмалық тартыстарға толы кезең келбетін ашуға қызмет етті.

Тараудың сипаттамалық оқиғасында ұсақ жер иелерінің арасындағы ұрыс-керіс салдарынан қашуға немесе жасырынуға мәжбүр болған танымал андалустық ақын өмірі, билік үшін күрес, Андалусия эмиратында орын алған жемқорлық пен жекелену оқиғалары суреттеледі. Бұларды көрсетуде автор арандату, кездейсоқ иірімдер мен күтпеген жерден пайда болатын жағдайлар әдістерін қолданады.

Талантты ақын Ибн Зайдунге деген өзінің қатынасын Али әл-Джарим сондай-ақ, «Андалусиядан жеткен дауыс» романының кейіпкерлерінің сөзі арқылы береді. Зайдун замандастарының пікірінше, кім «ақ киім кесе, сердолик тасы бар жүзік кесе, Абу Амраны¹ оқыса, аш-Шафигидің² құқықты түсіндіруін оқыса, Ибн Зайдунның өлеңдерін жаттаса, сол кемелділікке жетеді» [3, 24 б.].

Ортағасырлық тарихшы Ибн Зайдунды, яғни өзінің жақын досын атақты ақын әл-Муттанабимен салыстырады. Ақын замандастарының салыстыру жүргізуіне дәлелді И.Ю. Крачковский: «классицизмге адалдық үшін ол (Ибн Зайдун) тағы да әл-Муттанабимен салыстырылуға лайықты болды» [4] деп келтіреді. Романның кейіпкерлерінің бірі Ибн Зайдунды әл-Бухтуримен салыстырады. Араб әдебиетін зерттеуші Ханна әл-Фахури өзіне дейінгі танымал ақындардың стилімен жүруге бейімдігін атай келе, «Ибн Зайдунның әл-Бухтуриге еліктегені сонша, оны әдебиетшілер «Батыстық әл-Бухтури деп атады» дегенін байқайды.

¹ Абу Амир ибн Ал-Аала (689-770) – араб филологы.

² Имам аш-Шафиғи (767-820) – төрт мұсылман құқығы (мазхабы) мектебінің бірінің негізін салушы.

«Андалусиядан жеткен дауыс» романының бас кейіпкері – Ибн Зайдун образы анық шындыққа жақын суреттелген. Ол тек қана жағымды қырларымен ғана сипатталмаған. Автор ақын мінезінің қарама-қайшылығы, өзіне деген сенімділігі мен атаққұмарлығы ерекше бейнеленген. Дәл осы даңғойлығы оның Валлада бинт әл-Мустакфи үшін Айша бинт Ғалибті тастап кеткен кезінде басты рөлге шықты.

Али әл-Джарим өзінің бас кейіпкерінің абыройын, арабтар аса бағалайтын – шешендік өнерді ерекшелеп көрсетуді мақсат етеді. Сондықтан Ибн Зайдун осы қасиетті арабтарды бірлікке шақырған құштарлыққа толы сөздерінде жиі қолданады. Романда ақын үнемі арабтардың бұрынғы даңқы мен жеңімпаздығы туралы айтады және өзінің замандастарын әлсіздігі үшін «Бұрынғы даңқ қайда кетті? Ал ұлылық ше? Ешқандай қабырға да, қамал да қарсы келе алмайтын күшті исламдық рух қайда?» [3, 120 б.] деп сынға алады.

Бізше Ибн Зайдун образы өнегелі сөз, дидактикалық өсиет және моральдық постулаттар қызметін мойнына алады. Бұл әл-Джарим шығармашылығының көп жағдайда моральды-этикалық талдаулар, ережелер мен нормаларды беретін классикалық әдебиетпен байланысын көрсетеді.

Әл-Джаримнің романында әйелдер образы сәтті шыққан. Ақсүйек орталарынан шыққан араб әйелдері әл-Джарим шығармашылығында жоғары білімді әрі өмірге деген белсенділікпен ерешеленеді. Әдетте жағымды образдағы кейіпкер (Валлада бинт әл-Мустакфи, Нәйлә ад-Димашкийя) кез-келген игі істің басында болса, жағымсыз образдағы кейіпкерлер (Айша бинт Ғалиб, Сальма) керісінше шытырманға, шиеленіске өте жақын болады.

Мысалы, Валлада – тәуелсіз әрі өз ісінде еркін әйел және тарихқа осындай шынайылығымен енді. Ал жазушы, бізше, осы ерекшеліктерді соншалықты дәрежеде жеткізбеген, дегенмен, адал сүйген жар, сүйіктісі үшін кез-келген қиындыққа төтеп бере алатын кейіпкер ретінде көрінеді. Деректер бойынша, әл-Джарим жазғандай ақпейіл, адамгершілік мінезімен ерекшеленбейді, керісінше, ерке, бірбеткей мінезді болып суреттелген. Сондықтан болар ортағасырлық андалустық әдебиетші Ибн Бассам ол туралы: «абыройлы адамдарың кеңесіне құлақ асудан бас тартты, өсек-аянға жол берді немесе ештеңеге көңіл қоймай, рахат пен ләзәтқа ашық берілді» дейді [5].

Валлада образының романда сүйіктісі Ибн Зайдунға адал болып құрылуы Али әл-Джаримнің

басқа да араб жазушыларының романдарындағы секілді оқиға желісі бақталастары бірігуіне бөгет жасайтын ғашықтар маңайында өрбитін дәстүрлі-сюжеттік схема ізімен жүргендігімен түсіндіруге болады.

Ақынға деген махаббаты мен адалдығы үшін Валлада батыл әрі көзсіз қадамға барады. Мысалы, Ибн Зайдунды тұтқындағаннан кейін оның жауларының арандатуының салдарынан ол Нәйлә ад-Димашкийямен бірге Кордова билеушісі Абу Хамза Ибн Джахуарға: «Ол өз уммасының мақтанышы және умма өз батырының басына түскен жазасы туралы сұрауға хақысы бар» деп батыл түрде тура айтады.

Романдағы келесі бір көңіл аудартатын әйел образы – Нәйлә ад-Димашкийя. Ол – өнер мен әдебиеттің қамқоршысы, көрнекті ақындар жиналған әрі ауық-ауық әртүрлі арандатушылықтар болып тұрған сарайдағы саясатқа ерекше ықпалға ие күшті тұлға. Оның келуімен Ибн Зайдун өзінің бұрынғы ғашығы Айша бинт Ғалибті тастауы да кездейсоқтық емес еді. Нәйлә ад-Димашкийя қатыгез әрі өзінің жауына аяусыз, ал өзі көңілі түскен адамға мейірімді. Ол мақсатты түрде Ибн Зайдунның сарайға кіруіне мүмкіндік жасай отырып, оны мәнсабының артуына ықпал етеді. Өмірінің соңына дейін ол Ибн Зайдун мен Валладаға ықпал етумен өтеді, дегенмен, соңында, бұл қолдауы ғашықтарға сарайдағылардың ашуын туғызады әрі соңындағы қудалауға алып келеді.

«Андалусиядан жеткен дауыс» романындағы өзінің қарама-қайшылығымен Валладанның бақталасы – Айша бинт Ғалибтің образы өзіне тартады. Осы тәкаппар жартылай испандық, жартылай араб қыздың Ибн Зайдунға деген құштарлығы азаймады, оның әйелдік намысын бірнеше мәрте түсіруге әрекет еткендігіне қармастан, оның әйелдік абыройы испан жерлерін жаулап алған жат жұрттық арабтарға деген жеккөрінішімен ұштасады.

Міне, автор Айшаны былай сипаттайды: «Ол сирек кездесетін сұлу еді... бірақ оның жаны, мінезі мен өмірге деген көзқарасы оның тартымды сырт келбетіне еш сәйкес келмейтін. Оның бойында ашу, кек араласқан арабтарға деген жеккөрушілік қалды» [3, 89-90 бб.]. Айша арабтарға деген өшпес кекшілдігіне қармастан, ыңғайлы өмір мен өз замандастарының ортасындағы молшылықтан тыс өмірді елестете алмайтын еді. Сол себепті, айдауға кете отырып, ол қайғыра отырып, былай дейді: «Бірақ мен солтүстік тұрғындарының (испандықтар) арасында өмір сүре алмаймын. Бұл арабтар өмір

сүруді әрі өмірдің рахатына батуды біледі. Ал аналарға келетін болсақ (испандықтар) олар дөрекі, суық әрі сыпайы емес» [3, 171 б.].

Жазушы Андалусияның араб қоғамындағы жаймашуақ өмірді жаулап алушыларға соққы беру үшін күштерін жинап жатқан испандықтардың қатыгез өмірімен қарама-қарсы қояды. Испандық-отансүйгіш қыздың ішкі дауысы Айшаны әрекет етуге және Отанын арабтардан өз бетінше құтқаруға итермелейді.

Али әл-Джаримнің «Андалсуиядан жеткен дауыс» романындағы әйел кейіпкерлер біршама құқыққа ие. Мұны объективті тарихи жағдайлар арқылы түсіндіруге болады: араб-испан Андалусиясындағы түрлі өркениеттің қоғамдағы әйелдер жағдайына өзара әсерін дөп таба білді.

Автор шығарма кейіпкерін күшті әрі ерікті қасиеттермен сипаттай отырып, өзінің дауысын Араб Шығысындағы әйел эмансипациясы үшін күрескен Қ. Амин, Х. Мутранға қосқандай болады және ерікті тәуелсіз араб әйелінің өнегелі аспанын қалыптастырады.

«Андалусиядан жеткен дауыс» романының бірден-бір тамаша жағы Испандиядағы мұсылмандық орта ғасырдағы жоғарғы тап өкілдерінің тұрмысын көрсеткен тұсы еді. Мұнда екі мәдениеттің тоғысуы мен өзара кірігуінің Оңтүстік Испанияны VII ғ. арабтар жаулап алған

кездегі нәтижесі іспетті ізі сайрап жатыр. Бұл екі халықтың мәдениеттерінің қайталанбас синтезін көрсетті. «Еуропалық және мұсылмандық екі бастаманың бір-біріне кірігуін – Е.Г. Яковлев атап көрсеткендей, – тек өнеріне ғана емес, сонымен қатар, ортағасырлық Андалусияның барлық рухани өміріне әсер етті, мұсылман Испаниясы тұрғындарының барлық тұрмыс-тіршілігіне әсер етті» [7]. Әл-Джарим танымал андалустардың, ақындық отырыстардың, архитектура мен үйлердегі ерекше музыкамен әуезделген кештердің сипаттауда екі мәдениеттің қырларын біріктіре алған осы ерекше «испандық-мавритандық стильді» бере алды.

Қорыта келе, автор өз шығармасындағы іс-әрекетті кейіпкерлердің жеке тағдырын сол уақыттағы қоғамдық-саяси жағдайлармен байланыстыра отырып, нақты тарихи оқиғалар аясында өрбітеді. Романда автордың тарихи өткенді шынайы көркемдікпен астастыруға тырысқанын байқауға болады, бұл Али әл-Джарим шығармаларында танымал араб тарихшылары мен әдебиетшілері Абу Али ал-Мухассин ат-Танухи, Ибн Хайан, ибн Бассам және т.б. кітаптарында келтірілген мәліметтермен нақтылаудан көрінеді.

Шығармадағы тарихи тақырып арабтардың ыдырауы мен олардың бірігу қажеттіліктерінің заманауи мәселесі төңірегінде өзектендірілген.

Әдебиеттер

- 1 Фильштинский И.М. Предисловие к Занимательным историям и примечательным событиям из рассказов собеседников Абу Али аль-Мухассина ат-Танухи, – М.: Наука, 1985
- 2 Куделин А.Б. Классическая арабо-испанская поэзия. – М.: Наука, 1973.
- 3 240 الجارم علي. هاتف من الاندلس. – القاهرة: دار المعارف, 1979, ص 240.
- 4 Крачковский И.Ю. Избранные сочинения. – М-Л., изд.-во АН СССР, 1956
- 5 Ибн Бассам. Сокровищница достоинств жителей Андалусии. Пер. с арабского. – М., 1985.
- 6 Крачковский И.Ю. Арабская поэзия в Испании. – М-Л., 1956.
- 7 Яковлев Е.Г. Искусство и мировые религии. – М.: Высшая школа, 1985.
- 8 Коцарев Н.К. Писатели Египта XX века. Материалы к библиографии. – М.: Наука, 1975.
- 9 Кирпиченко В.Н. Современная египетская проза (60-70-е годы), – М.: Наука, 1986.

Referense

- 1 Filshinskii I.M. Predislovie k Zanimatelnym istoriyam i primechatelnym sobytyam iz rasskazov sobesednikov Abu Ali al-Muhassina at-Tanuhi, – М.: Nauka, 1985.
- 2 Kudelin A.B. Klassicheskaya arabo-ispanskaya poezya. – М.: Nauka, 1973.
- 3 Al-Dzharim. Hatif min Andalus. – Kair: Daru-l-Maarif, 1979, 240-s.
- 4 Krachkovskii I.IU. Izbrannye sochineniya. – М-Л., izd.-vo AN SSSR, 1956
- 5 Ibn Bassam. Sokrovishnisa dostoinstv jitelei Andalusii. Per. s arabskogo. – М., 1985.
- 6 Krachkovskii I.IU. Arabskaya poezya v Ispanii. – М-Л., 1956
- 7 Yakovlev E.G. Iskusstvo i mirovye religii. – М.: Vysshaya shkola, 1985.
- 8 Kosarev N.K. Pisateli Egipta XX veka. Materialy k bibliografii. – М.: Nauka, 1975.
- 9 Kirpichenko V.N. Sovremennaya egipetskaya proza (60-70-e gody), – М.: Nauka, 1986.